AVİM Yorum • No: 2017 / 45 • Haziran

ULUSLARARASI HUKUKUN AÇIK İHLALİ: DAĞLIK KARABAĞ ÖRNEĞİ

Ali Murat TAŞKENT

Analist (2015-2017)

Otuz yıla yakın bir süredir devam eden Dağlık Karabağ ve etrafındaki yedi bölgenin Ermenilerce işgali ciddi dikkat gerektiren bir sorun olmayı sürdürmektedir. Ermenistan Dağlık Karabağdaki hukuka aykırı durumu korumaya çalıştığı sırada üçüncü tarafların sorunun çözümüne katkı sağlamadaki başarısızlığı, Güney Kafkasyadaki en önemli istikrarsızlık kaynağı olan ve sorunun iki tarafı arasında ciddi bir çatışmaya dönüşme potansiyeli bulunan statükonun devamına katkı sağlamaktadır. Bununla bağlantılı olarak Prof. Dr. Allain Pellet[1] tarafından hazırlanan ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi belgesi olarak yayılmış olan Legal Opinion on Third Party Obligations with Respect to Illegal Economic and Other Activities in the Occupied Territories of Azerbaijan[2] (*Tr.* Azerbaycanın İşgal Altındaki Topraklarında Yasadışı Faaliyetlerle İlgili Üçüncü Ülkelerin Yükümlülükleri Hakkında Hukuki Görüş) başlıklı rapor, Dağlık Karabağdaki durum hakkında genel bir hukuki çerçeve çizmekte ve Ermenistanın Azerbaycanın işgal altındaki topraklarında yürüttüğü yasadışı eylemleri ortaya koymaktadır. Raporda üçüncü ülkeler ile gerçek ve tüzel kişilerin Ermenistanın yürüttüğü yasadışı faaliyetlerle doğrudan veya dolaylı ilişkilerinin ortaya çıkardığı hukuki sonuçlar, Ermenistanın söz konusu faaliyetleri karşında üçüncü tarafların yükümlülükleri ve uluslararası toplum tarafından alınabilecek önlemler incelemektedir.

Raporda detaylı bir şekilde uluslararası hukuka göre Dağlık Karabağın Azerbaycandan ayrılışının halkların kendi kaderini tayin (self-determinasyon) hakkı temel alınarak haklı gösterilemeyeceğini anlatmaktadır. Bunun sebebi a) Ermenistanın yasadışı güç kullanımı ve b) Azerbaycanın egemenliğinin ve toprak bütünlüğünün ihlalidir. Dolayısıyla rapor, Dağlık Karabağdaki durumun Ermenistan tarafından askeri işgal olduğunu belirtmektedir.[3]

Rapor Ermeni söylemindeki bazı çelişkileri de ortaya koymaktadır. Örneğin, Ermenistana göre Dağlık Karabağ Ermenileri, 26 Kasım 1991de Azerbaycan Parlamentosunun Dağlık Karabağda yararlanılan özerkliği feshedilmesiyle birlikte Azerbaycan tarafından ellerinden alınan kendi kaderini tayin hakkını kullanmışlardır. Ancak, rapor bu argümanın çelişkili olduğunu ileri sürmektedir: [bu argüman] Dağlık Karabağın ve halkının silahlı çatışmalara kadar, genel kabul gören kendi kaderini tayin standardıyla büyük ölçüde örtüşen bir özerklik statüsünden yararlandığını göstermektedir. Dolayısıyla rapor özerkliğin kaldırılmasının silahlı çatışmaların nedeni değil, sonucu olduğunu belirtmektedir. Kendi

kaderini tayin hakkının insanların var olan bir devlet çerçevesinde kendi siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınma arayışı olduğunu belirten rapor, kendi kaderini tayin hakkının Dağlık Karabağda söz konusu olmayan belirli koşullarda bağımsızlık/ayrılma hakkı anlamına geleceğini ifade etmektedir: yabancı ülke kaynaklı boyun eğdirme, hakimiyet altına alma ve istismar durumları veya sömürge veya işgal altındaki insanlar ile ilgili durumlar.[4] Bu yüzden raporda Dağlık Karabağ nüfusuna sadece Azerbaycan içerisinde en üst düzey özerklik verilebileceğini ancak bağımsızlık verilemeyeceğini belirtmektedir.[5]

Bir başka çelişki ise Ermenistanın sözde Dağlık Karabağ Cumhuriyetine (DKC) ilişkin tutumuyla ilgilidir. Ermenistan Hükümetine göre, DKC uluslararası hukuk önünde bağımsız bir devletin sahip olması gereken tüm özellikleri taşıyan egemen, bağımsız bir devlettir ve Dağlık Karabağ ve çevresindeki bölgeler üzerinde hakimiyet ve yetki sahibidir. Ancak rapor başka ülkeler bir yana, Ermenistan Cumhuriyetiın kendisinin DKCni bir devlet olarak tanımadığı gerçeğine dikkat çekmektedir.[6] Bu durum Ermenistanın elinin kolunun bağlı olduğunun farkında olduğunu göstermektedir çünkü Birleşmiş Milletler Antlaşmasını ihlal etmektedir. Nitekim Antlaşmanın 2. Maddesi tüm yeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığa karşı, gerek Birleşmiş Milletlerin Amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmaktan kaçınırlar demektedir.

Ermenistan, DKCnin bağımsızlığı argümanını dikkatleri Ermenistanın Dağlık Karabağ ihtilafındaki rolünden uzaklaştırmak ve DKCyi sorunun doğrudan tarafı yaparak uluslararası hukuk önünde sorumluluktan kaçınmak için kullanmaktadır. Bununla birlikte, raporda da belirtildiği üzere, Dağlık Karabağdaki mevcut durumun Ermenistanın askeri güç kullanımının sonucu olduğuna dair neredeyse hiç kuşku yoktur. Ermenistanın zayıf ve inandırıcı olmaktan uzan inkarlarına rağmen, Ermenistanın askeri rolü aslında en üst düzey Ermeni yetkililer tarafından kabul edilmiş ve birçok bağımsız kaynak tarafından tasdik edilmiştir.[7] Ayrıca, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), *Chiragov ve Diğerleri v. Ermenistan* davasına ilişkin kararında Dağlık Karabağ ve çevresindeki bölgelerin Ermenistanın işgali altında olduğunu Ermenistanın söz konusu bölgeler üzerindeki etkili kontrolüne vurgu yapmak suretiyle teyit etmiştir:[8]

> *Yukarıdakilerin hepsi, Ermenistan Cumhuriyetinin, Dağlık Karabağ sorununun ilk günlerinden beri, DKC üzerinde ciddi ve belirleyici etkisi olduğunu, iki oluşumun tüm önemli konularda yüksek derecede bütünleştiğini ve durumun bugün de sürdüğünü göstermektedir. Bir başka ifadeyle, DKC ve yönetimi, Ermenistan tarafından sağlanan askeri, siyasi, finansal ve diğer alanlardaki destek sayesinde ayakta kalmaktadır ki, bu çerçevede, Ermenistan Dağlık-Karabağ ve Laçin bölgesi dahil çevresindeki bölgelerde etkili kontrole sahiptir.*

Rapor, ayrıca, Dağlık Karabağ ve çevresindeki bölgelerdeki Azerbaycanlıların etnik temizliğe maruz kaldığını ifade etmektedir.[9] Savaştan önce Dağlık Karabağ nüfusunun yüzde 25ini ve çevresindeki bölgelerin nüfusunun tamamını oluşturan Azerbaycanlılar oluştururken, günümüzde Ermeniler aynı bölgenin nüfusunun yaklaşık yüzde 95ini oluşturmaktadır. Nüfustaki bu değişime, Ermeni kuvvetlerin faaliyetleri ile yeni yerleşim alanlarının oluşturulması ve nüfus transferleri sebep olmuştur: bir yandan Azerbaycanın işgal altındaki topraklarındaki yerli Azerbaycanlı halk uzaklaştırılırken, diğer yandan bu

topraklara Ermenistan tarafından etnik Ermeniler yerleştirmiştir. Bunlar başta 1907 Lahey Düzenlemelerinin 43. maddesi ve 1949 Dördüncü Cenevre Sözleşmesinin 49. Maddesi olmak üzere işgal hukukuna aykırıdır. Gerçekten de, özellikle Suriye krizinden sonraki yıllarda, Ermenistan Suriyeli Ermenileri Azerbaycanın işgali altındaki topraklarına yerleştirme çabası içine girmiştir.

Bu yasadışı yerleşim politikaları dışında, rapor Ermenistanın yaptığı diğer sayısız yasadışı faaliyeti ve uluslararası hukuk normlarından kaynaklanan yükümlülüklerinin ihlallerini de incelemektedir (işgal altındaki topraklarda Azerbaycana ait doğal kaynakların sömürüsü, bölgenin kültürel mirasının bozulması, işgal altındaki toprakların turistik yer olarak tanıtılması, bölgeye yönelik yasadışı ziyaret ve başka etkinliklerin düzenlenmesi, altyapının değiştirilmesi ve telekomünikasyon ağlarının sömürüsü vs.). Tüm bu faaliyetler Azerbaycan Dışişleri Bakanlığı tarafından yayınlanan Illegal Economic and Other Activities in the Occupied Territories of Azerbaijan (*Tr.* İşgal Altındaki Azerbaycan Topraklarında Ekonomik ve Diğer Yasadışı Faaliyetler) başlıklı raporda da detaylı bir şekilde anlatılmaktadır.[10] Bu faaliyetler Azerbaycanın işgal altındaki topraklarını Ermenileştirme girişimi olmanın yanında, Dağlık Karabağ sorununun çözümünü güçleştirerek bölgedeki statükonun devamını sağlamak ve bundan faydalanmayı hedeflemektedir. Ne yazık ki, üçüncü ülkelere ait şirketler ekonomik faaliyetleriyle ve kuruluşlar insani destek adı altında [11] işgal altındaki bölgelerdeki hukuka aykırı duruma katkı sağlamaktadır.

Tüm bunların sonucunda, rapor üçüncü ülkelerin uluslararası hukuk önünde şu tedbirleri almakla yükümlü olduklarını ifade etmektedir: a) yukarıda belirtilen ciddi ihlallerin yarattığı durumunu tanınmaması; b) bu durumun devamına olanak veren yardım veya desteğin yasaklanması; c) bu ciddi ihlalleri gerçekleştirenlere sağlanan her türlü dokunulmazlığın ortadan kaldırılması. Rapor, ayrıca, tüm devletlerin Ermenistanın sorumluluğunu ortaya koymalı ve yaptırım, cezai kovuşturma ve sivil takibat da dahil olmak üzere gerekli tedbirleri alması gerektiğini belirtmektedir.[12]

57 sayfalık bu raporda da belirtildiği üzere üçüncü Azerbaycanın işgal edilmiş topraklarındaki statükonun sürmesine katkıda bulunan tüm eylemlerde kaçınmalıdır. Bununla birlikte, Belçikalı parlamenterlerin yakın zamanda Dağlık Karabağı ziyaretinin de gösterdiği üzere,[13] özellikle Batıda tam tersi bir tutum takınıldığı gözlemlenmektedir. Ne yazık ki Ermenistanın Azerbaycanın topraklarını işgalinin kabullenildiğini gösteren bu tür eylemler Dağlık Karabağ sorununun çözümüne yönelik çabalara köstek olmakta ve böylece bu hassas bölgede büyük çaplı bir savaşın çıkma ihtimalini arttırmaktadır. Bu yüzden, üçüncü ülkelerin Ermenistanın faaliyetlerine karşı daha katı bir tutum sergilemeleri ve uluslararası hukuka ve Azerbaycanın toprak bütünlüğüne uygun bir çözümü tehlikeye atacak her türlü eylemden kaçınmaları isabetli olacaktır. Uluslararası toplum özellikle Dağlık Karabağ sorununda temel uluslararası hukuk ilkelerinin korunmasına ciddi özen göstermelidir.

*Fotoğraf: Al Jazeera

[1] Annex to the letter dated 10 April 2017 from the Permanent Representative of

Azerbaijan to the United Nations addressed to the Secretary-General, Legal Opinion on Third Party Obligations with Respect to Illegal Economic and Other Activities in the Occupied Territories of Azerbaijan (Birleşmiş Milletler, Nisan 26, 2017), A/71/880 □□□□□□□□□□ erişim Mayıs 30, 201
http://mfa.gov.az/files/file/Responsibility_of_States_for_internationally_wrongful_acts.pdf.

[2] Université Paris Ouest Nanterrede hukuk profesörü olan Allain Pellet, 1990-2011 yılları arasında Birleşmiş Milletler Uluslararası Hukuk Komisyonun (1990-2011) üyesi ve 1997de aynı Komisyonun başkanı olmuştur.

[3] Annex to the letter dated 10 April 2017 from the Permanent Representative of Azerbaijan to the United Nations addressed to the Secretary-General, Legal Opinion on Third Party Obligations with Respect to Illegal Economic and Other Activities in the Occupied Territories of Azerbaijan, 7-10.

[4] A.g.e., 9.

[5] A.g.e., 10.

[6] A.g.e., 20-21.

[7] A.g.e., 10.

[8] AİHMin *Chiragov ve Diğerleri v. Ermenistan* davasına ilişkin kararı hakkında daha fazla bilgi için bkz.:

Turgut Tuncel, Hukuki Açıdan Dağlık Karabağ Sorunu: Chiragov ve Diğerleri v. Ermenistan Davası, *AVİM*, Haziran 26, 2015, erişim Mayıs 30, 2017, http://avim.org.tr/tr/Analiz/HUKUKI-ACIDAN-DAGLIK-KARABAG-SORUNU-CHIRAGOV-VE-DIGERLERI-V-ERMENISTAN-DAVASI.

[9] Annex to the letter dated 10 April 2017 from the Permanent Representative of Azerbaijan to the United Nations addressed to the Secretary-General, Legal Opinion on Third Party Obligations with Respect to Illegal Economic and Other Activities in the Occupied Territories of Azerbaijan, 28.

[10] llegal Economic and Other Activities in the Occupied Territories of Azerbaijan, *Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan*, 2016, erişim Mayıs 30, 2017, http://mfa.gov.az/files/file/MFA_Report_on_the_occupied_territories_March_2016_1.pdf.

[11] Örnek olarak bkz.: Aslan Yavuz Şir, HALO Trust ve Karabağdaki Faaliyetleri, *AVİM*, Temmuz 21, 2013, erişim Mayıs 30, 2017, http://avim.org.tr/tr/Yorum/HALO-TRUST-VE-KARABAG-DAKI-FAALIYETLERI.

[12] Annex to the letter dated 10 April 2017 from the Permanent Representative of Azerbaijan to the United Nations addressed to the Secretary-General, Legal Opinion on Third Party Obligations with Respect to Illegal Economic and Other Activities in the Occupied Territories of Azerbaijan, 56-57.

[13] Aslan Yavuz Şir, Ermenilerin Dağlık Karabağa İlişkin Girişimleri ve Belçikalı Parlamenterlerin Stepanakert Ziyareti, *AVİM*, Mart 27, 2017, erişim Mayıs 30, 2017, http://avim.org.tr/tr/Yorum/ERMENILERIN-DAGLIK-KARABAG-A-ILISKIN-GIRISIMLERI-VE-BELCIKALI-PARLAMENTERLERIN-STEPANAKERT-ZIYARETI.

Yazar Hakkında :

Ali Murat Taşkent, Nisan 2015 ile Eylül 2017 arasında Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) analist olarak çalışmıştır. Taşkent, Kafkasya ve Türkiye-Ermenistan ilişkileri üzerinde çalışmalar yürütmüştür.

Atıfta bulunmak için: TAŞKENT, Ali Murat. 2026. "ULUSLARARASI HUKUKUN AÇIK İHLALİ: DAĞLIK KARABAĞ ÖRNEĞİ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Yorum No.2017 / 45. Haziran 02. Erişim Kasım 17, 2026. https://avimbulten.org/tr/Yorum/ULUSLARARASI-HUKUKUN-ACIK-IHLALI-DAGLIK-KARABAG-ORNEGI

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır